

Blijvers en uitvallers

PEARL A. DYKSTRA, MATTHIJS KALMIJN EN NIELS SCHENK

Van degenen die in 2003 deelnamen aan de eerste ronde van de Netherlands Kinship Panel Study is in 2006 75 procent opnieuw geïnterviewd. Vijftien procent weigerde om een tweede keer mee te doen en tien procent viel af vanwege overlijden, vertrek naar het buitenland of omdat ze, zelfs na herhaalde pogingen, niet opnieuw zijn bereikt.

Wie zijn de uitvallers? Wie zijn degenen die niet opnieuw zijn geïnterviewd? Zijn bepaalde groepen daarin oververtegenwoordigd? Het antwoord op deze vragen is van belang om te kunnen bepalen of de tweede-ronde respondenten nog een goede afspiegeling vormen van de Nederlandse bevolking.

Demografische kenmerken

Om te beginnen zijn de demografische kenmerken van de blijvers en uitvallers met elkaar vergeleken. De non-respons in de tweede ronde blijkt onder mannen iets hoger te zijn dan onder vrouwen: 26 versus 23 procent. Daarnaast zijn er leeftijdsverschillen: de uitval is het grootst onder de 30-minners en de 70-plussers (leeftijd op het eerste meetmoment). Etniciteit blijkt ook een rol te spelen: in verhouding zijn minder migranten uit Marokko, Turkije, Suriname en de Antillen opnieuw geïnterviewd dan Nederlanders. De woonplaats blijkt voor de uitval niet uit te maken. De respons binnen de Randstad is vergelijkbaar met die elders in het land. Evenmin zijn er verschillen tussen bewoners van grotere plaatsen en bewoners van minder-stedelijke gebieden.

Sociaal-economische kenmerken

Nagegaan is of de blijvers en uitvallers verschillen wat betreft sociaal-economische kenmerken. Bij zowel mannen als vrouwen is de uitval het grootst onder de laagst opgeleiden. Het huishoudensinkomen vertoont geen samenhang met de respons. Wel hebben in verhouding minder uitkeringsgerechtigden meegedaan aan de tweede ronde. Deze resultaten laten zien dat minder-geprivilegieerde groepen ondervertegenwoordigd zijn in de tweede ronde, zoals vaker het geval is in grootschalig surveyonderzoek. Onder vrouwen is de uitval groter bij degenen met meer omvangrijke banen. Hoe meer uren vrouwen buitenshuis werkten, hoe groter is de kans dat ze niet meededen aan de tweede ronde. Wellicht heeft dat te maken met drukte bij tweeverdienerstellen. Opmerkelijk is dat de uitval relatief groot is onder degenen die in de eerste ronde weigerden om een antwoord te geven op inkomensvragen. Hier hebben we vermoedelijk niet te maken met een bepaald sociaal-economisch gegeven, maar met een grotere gevoeligheid voor privacy.

Culturele kenmerken

Vervolgens zijn de culturele kenmerken van blijvers en uitvallers onderzocht. Mogelijk zijn conservatieve groepen ondervertegenwoordigd in een survey zoals de NKPS waarin veel vragen worden gesteld over de persoonlijke leefsfeer. De onderliggende gedachte is dat mensen met meer conservatieve denkbeelden sterker hechten aan privacy en om die reden minder geneigd zijn om mee te doen. De analyses bieden weinig steun voor deze gedachte. De blijvers en uitvallers verschillen niet in hun opvattingen aangaande sekserollen, 'niet-standaard'-leefarrangementen, de steun die familieleden elkaar zouden moeten bieden en de sociale noodzaak om kinderen te krijgen. Het enige verschil dat wel wordt gevonden, is juist tegen de verwachting in. Onder mensen die inzake kinderopvoeding een meer conservatief standpunt innemen is de uitval relatief klein. Ook zijn in verhouding minder mannen met een sterk arbeidsethos vertegenwoordigd in de tweede ronde. Zoals eerder werd beschreven, zou dit

resultaat erop kunnen duiden dat degenen met drukbezette levens eerder uitvallen.

Vaak wordt gesteld dat mensen die sterker zijn geïntegreerd in de samenleving vaker meedoen aan surveyonderzoek. Die geneigdheid zou ook moeten blijken uit een hogere respons in de tweede ronde. Sociale integratie is enerzijds opgevat als actieve participatie (verrichten van vrijwilligerswerk, actief zijn in verenigingen, regelmatig de kerk bezoeken, contacten met burens onderhouden, enz.) en anderzijds als een persoonlijke evaluatie (eenzaamheid, depressie). De sociale-integratiehypothese vindt weinig steun in de resultaten. Er werd uitsluitend een kleinere uitval onder frequente kerkbezoekers gevonden.

Familiekenmerken

De NKPS gaat over families. Als de blijvers andere familierelaties blijken te hebben dan de uitvallers, dan heeft dit gevolgen voor de conclusies die op basis van het onderzoek kunnen worden getrokken. In de analyses zijn verschillende typen familiekenmerken meegenomen. Objectieve kenmerken, zoals het hebben van thuiswonende kinderen en de omvang van het familienetwerk (aantal broers en zusters, ouders, grootouders, kleinkinderen, ooms en tantes, nichten en neven) verschillen niet tussen de blijvers en uitvallers. Wel werden verschillen in subjectieve kenmerken gevonden. De uitval is groter onder mannen met een slechtere partnerrelatie en onder degenen die hun familieklimaat als slecht karakteriseren. Bij vrouwen is de uitval onder partnerlozen daarentegen hoger. Ook hebben in verhouding minder mensen met veel problemen in hun familie (echtscheiding, faillissement, ongeval, overtreding, enz.) meegedaan aan de tweede ronde. Het lijkt erop dat mensen het praten over negatieve ervaringen in de familie niet willen herhalen.

Ervaringen tijdens interview eerste ronde

Meer in het algemeen tonen de analyses het belang aan van de ervaringen tijdens het eerste interview. Als het gesprek, naar het oordeel van de interviewer, prettig was verlopen, niet te lang had geduurd en eerlijk was geweest, is de uitval lager. Daarnaast blijkt een welwillende houding van de respondent tijdens de eerste ronde, zoals het geven van toestemming om familieleden te benaderen en het invullen van een schriftelijke vragenlijst na afloop van het interview, samen te hangen met een hogere respons in de tweede ronde.

Alles overziend blijken ervaringen tijdens het eerste interview de belangrijkste voorspeller te zijn van de kans dat iemand opnieuw aan het onderzoek meedoet. Dit is een factor die surveyonderzoekers zelf in de hand hebben. De resultaten onderstrepen het belang van een gedegen selectie, training en monitoring van interviewers.

Prof. dr. P.A. Dykstra, NIDI, **prof. dr. M. Kalmijn**, KU Tilburg en **drs. N. Schenk**, NIDI. E-mail: schenk@nidi.nl